

Les 1ères Rencontres de Narbonne
« Dessine-moi une Région »

Max Vives-Fierro, Director de la Fundació Catalunya Europa

Dissabte, 24 d'octubre 2015

Bon dia tothom, en primer lloc agrair la invitació feta per la Compagnie Riquet, Montpellier 2020 i la TPNA de Nîmes.

La nostra Fundació es va crear a l'any 2007 per l'exalcalde de Barcelona i ex President de la Generalitat de Catalunya MH Pasqual Maragall. El principal objectiu és l'estudi i foment de les relacions de Catalunya i Europa.

El títol de la nostra taula, "La reforma territorial vista pels think-tanks", és ampli i per tant em permet fer una exposició de la idea de com organitzar políticament, un territori, una regió, un país, un ens supranacional, en la Europa d'avui. Per això i atès que vinc d'una regió, un país, veí, amb molts orígens comuns, durant molt temps allunyats, i ara més a prop i sobretot amb un futur a ben segur comú, explicaré com veiem aquesta evolució regional europea que ens afecta a ambdós territoris plenament.

Per fer això, cal explicar què està passant a Catalunya avui, què és el catalanisme, com pot evolucionar el nostre país, si pot esdevenir un Estat o no i com veiem el futur de Europa, des del projecte Euroregional que ens uneix. Aquest text és el resultat de l'opinió de molts membres que pertanyen a la Fundació, des del seu President a membres del seu Consell Assessor, molts d'ells professors d'universitat i ministres dels diferents governs de Catalunya.

- 1.- El Catalanisme polític des del segle XIX i XX.
- 2.- L'Estatut de 2006 i la Sentència del Tribunal Constitucional Espanyol de 2010.
- 3.- El Dret d'autodeterminació.
- 4.- La Governança Multinivell: Europa i les Euroregions.

1.- El Catalanisme polític des del segle XIX i XX.

El catalanisme polític no és una corrent nova, ja fa molts anys que es vigent. Pensadors, intel·lectuals i polítics catalans, durant el S XIX, han defensat l'existència d'aquest sentiment col·lectiu. Cal recordar a persones com Angel Guimerà, Valentí Almirall, Joan Maragall, avi del nostre President, del S. XIX. Com a projecte polític, el catalanisme comença a agafar força a la segona meitat, o el darrer terç, del segle XIX. I des del principi, les forces polítiques que, més a la dreta o més a l'esquerra, ocupaven el seu corrent central, es proposaven un doble objectiu. Per una banda, el reconeixement del fet nacional de Catalunya i del seu autogovern. Per una altra banda, la voluntat de transformació de l'Estat espanyol.

Personalitat com Prim, qui va ser primer ministre català ho va intentant substituir la vella monarquia borbònica per una monarquia presentable, més o menys similar a les que hi havia a països europeus. Després la Primera República, va haver un nou intent de transformació de l'Estat espanyol, en el qual el catalanisme hi va tenir un pes més que destacat. Dos dels quatre presidents eren catalans, Figueres i Pi i Margall, i un tercer, Salmerón, va dur a terme bona part de la seva vida política a Catalunya. Pi i Margall, en concret, defensor d'una República Federal. Els exemples que componen la llarga llista d'aquest doble compromís del catalanisme polític continua amb antecedents ja més propers i coneguts. La Lliga, amb Cambó, ministre diverses vegades amb Alfons XIII. I més endavant, la II República, amb l'Estatut de 1932 i ministres d'Esquerra i d'Acció Catalana, també implicats fins dalt de tot en els destins de la democràcia espanyola. I després la transició i el pacte constitucional, en el qual les forces polítiques catalanistes (PSC, PSUC, CiU) hi van tenir un protagonisme destacat.

Al segle XX les organitzacions polítiques catalanes rarament van tenir cap referència en la seva denominació a quin model polític volien, no hi havia un partit independentista, no ho proclamaven, no hi havia un Partit Autonomista, un Partit Confederal, no hi ha un Partit Federal, etc. Per tant. Quins models proposava el catalanisme? Allò que faci falta per conservar o assolir el que necessito en l'àmbit de la identitat i del progrés. El catalanisme s'havia preocupat poc de l'estat, i avui en canvi moltes persones diuen: «volem un estat, encara que sigui català».

2.- L'Estatut de 2006 i la Sentència del Tribunal Constitucional Espanyol de 2010.

En la etapa moderna i després dels anys de govern nacionalista a Catalunya, el nostre President Pasqual Maragall, el 23 de març del 2003, feia un discurs al Club Siglo XXI a Madrid, on s'estenia la mà, es manifestava l'ambició catalana, amb confiança i el temor de què s'iniciava la nova etapa de l'autogovern català. Era el dia abans de la presentació al Parlament de Catalunya de la proposta d'un nou Estatut. Era la revisió de l'autogovern, feia casi 30 anys, del l'Estatut post dictadura, quan el 76 i el 77 els catalans cridàvem «Llibertat, Amnistia, Estatut d'Autonomia».

L'Estatut d'Autonomia de 2006 va significar a la vegada la culminació i l'esgotament d'aquest projecte, integrat per aquells dos grans objectius. Cal dir ben clar que en impulsar aquell Estatut, el catalanisme polític, liderat en aquesta ocasió pel president Maragall, assumia a fons el pacte constitucional, volia dur fins a les últimes conseqüències el que aquest representava, com a doble compromís de l'Espanya democràtica amb el reconeixement nacional de Catalunya i el de Catalunya amb la democràcia espanyola. En encapçalar el procés estatutari, el president Maragall feia seva la que havia estat una constant del catalanisme polític, el que estava en el seu ADN: proposar un projecte d'autogovern prou satisfactori per a Catalunya; i a la vegada intentar transformar el conjunt de l'Estat.

Després de reiterats intents al llarg del segle XX d'intentar convertir l'Estat espanyol en un veritable estat plurinacional, la Sentència 31/2010 del Tribunal Constitucional a l'Estatut d'Autonomia de Catalunya del 2006 representa el punt d'inflexió més important per al

moviment polític de reivindicació nacional de Catalunya des dels seus més de cent vint anys d'existència.

Amb l'esmentada sentència del Tribunal Constitucional, el nacionalisme espanyol diu ben clar que Espanya no vol ser plurinacional. S'acabaven les ambigüitats de la Constitució. S'acaba la transició política a Espanya! I a Catalunya, la reacció majoritària (quan queda més que evident que el canvi mai serà possible quan una de les dues parts no té la més mínima intenció de canviar) és arribar al convenciment que per molt difícil que sigui, sempre serà més possible d'aconseguir un estat propi que assolir l'esmentada conversió de l'Estat espanyol. És el canvi històric d'estratègia del catalanisme polític: el pas de l'estat plurinacional (espanyol)... a l'estat (català) propi.

La sentència suposava, simplement, la liquidació del pacte constitucional. Des d'aquell moment, juny de 2010, la relació entre Catalunya amb Espanya quedava en la pura provisionalitat. Hi havia un text jurídic vigent, sí, l'Estatut, però el pacte polític havia saltat pels aires. Aquest text jurídic havia perdut plenament la seva legitimitat política als ulls de la societat catalana. Per aquestes coses tan habituals de la política, aquest fet no es va saber veure en aquell moment, quan era perceptible per a qualsevol que, simplement, tragués el cap per la finestra. Va ser necessària la gran manifestació de l'11 de setembre de 2012 per adonar-se que alguna cosa transcendental havia succeït en la societat catalana, que alterava radicalment el terreny de joc polític: era la constatació del fet que, per primera vegada en cent cinquanta anys, el sobiranisme irrompia com a força majoritària en el corrent central del catalanisme.

Assistim actualment a un moment de gir, d'inflexió respecte al que ha estat la personalitat dominant del catalanisme en els segles XIX i XX. L'independentisme està esdevenint majoritari. Si la independència acaba guanyant la partida, serà per incompareixença del rival, d'una opció federal potent que convertís el partit en un partit d'igual a igual.

3.- El Dret d'autodeterminació.

A Catalunya, avui, qui decideix el futur del país ara mateix ja són aquestes classes populars mobilitzades. No només la societat ha passat per davant de la política professional en sentit estricte, sinó que, a més, s'ha produït un veritable canvi d'hegemonia. Sota la pell de l'efervescència política catalana d'ara, aquest és el canvi històric fonamental.

És difícil que amb aquest desplaçament es puguin recuperar formes d'elitisme social antic o aspiracions de lideratge polític de característiques velles. A Catalunya, de fet, només hi haurà estat propi si és a partir de l'impuls d'aquestes multituds.

La insistència en la categoria de la nació-estat o de l'estat-nació. És a dir, la idea que defensen tots els nacionalismes quan afirmen que a cada nació li correspon un estat, i que en cada estat només pot haver-hi una nació. Les dues afirmacions constitueixen un pack indissociable. No és exacte dir que els nacionalistes són aquells que volen que totes les nacions tinguin estat. No. Els nacionalistes són també aquells que volen que a cada estat hi hagi només una sola nació, encara que hi podrà haver minories que seran més o menys respectades. Però de nació només n'hi haurà una.

En una perspectiva de separació de Catalunya, molts federalistes convençuts no renunciarien a la independència. I, al mateix temps, molts independentistes no rebutjarien la hipòtesi d'una confederació; però, en qualsevol cas, veuen la independència com una condició prèvia necessària. «Jo sóc federalista de l'endemà» –diuen alguns– «però primer hem de guanyar una llibertat completa, la plena capacitat de decidir i d'actuar».

El futur de Catalunya necessita d'un estat propi, que podrà ser autònom, federat o independent, en correspondència amb els tres grans corrents del catalanisme: autonomista, federalista, independentista. Però un estat propi amb capacitat real d'autogovern sobre l'economia, la societat i la cultura catalanes. Una gran majoria del poble català, tal com de forma recurrent expressen els estudis d'opinió, manifesta la seva voluntat que Catalunya tingui plena sobirania per decidir sobre els seus assumptes interns. Més de dos terços de les persones consultades reclamen que es respecti el dret del poble català a l'autodeterminació. Alhora, opten per un autogovern que, com a mínim, tingui caràcter federal, però amb una opció majoritària i creixent cap a la plena independència de Catalunya. És el Parlament de Catalunya qui ha d'atendre aquesta demanda, i ser la seu de deliberació i negociació d'una proposta unitària. El repte i el resultat polític de tots els catalanismes és unir-se per avançar cap a aquest objectiu, i no dividir-se per a fer-lo impossible.

Ja veurem com anirà, però tant de bo que continuïn respectant les idees del doctor Otto Bauer, que deia: «Alerta amb l'autodeterminació dels estats que poden sorgir de les cendres de l'Imperi austrohongarès. Alerta. No sigui que aflorin els nacionalismes. No sigui que no siguem capaços d'unir-nos en la diversitat mitjançant la construcció de democràcies federals en lloc d'estats nacionalistes, això sí, molt sobirans». Convé tornar a llegir Otto Bauer, malgrat que el resultat de la Primera Guerra Mundial no el va tenir en compte pels interessos contraposats entre els nacionalismes emergents i els vells imperis.

Per això, creiem en una Europa Federal.

4.- La Governança Multinivell: Europa i les Euroregions.

El factor europeu també ha de servir per posar al dia alguns conceptes molt presents en el debat actual. Per exemple, el de sobirania. Podem afirmar-nos com a sobiranistes si el nostre objectiu, finalment, és transferir sobirania des dels poders que actualment la concentren cap a un nou poder polític europeu? Si la sobirania és l'autonomia del poder polític per fer front als altres poders, i especialment al poder dels mercats, avui només podem tenir realment sobirania, si la compartim. Una cosa semblant succeeix amb el concepte d'independència. Es pot ser conseqüentment independentista, si a la vegada el que es defensa és treballar de veritat per la construcció dels Estats Units d'Europa? Sé el que alguns diran: volem estar en aquest procés, però no dins de l'Estat espanyol, sinó de la mateixa manera que hi són altres països europeus, com Àustria o Holanda. Però aleshores cal explicar clarament aquesta voluntat als nostres ciutadans.

Crec que el futur desitjable en què hauríem d'emmarcar el futur del catalanisme polític és el d'una Europa federal, l'horitzó ideal. No dic que sigui el que tenim avui, ni que ho tinguem garantit de cara al futur, però crec que és l'horitzó desitjable, en alguna mesura, és l'horitzó necessari. Ho explico ràpidament, ho explico amb un diagnòstic del qual crec que se'n deriva

un pronòstic: el diagnòstic és que no pot funcionar bé una moneda comuna sense una hisenda pública, sense un pressupost comú, un deute comú, els eurobons, sense tresor comú, sense ministre d'Hisenda comú, és a dir, sense un govern federal. No hi ha unió monetària sostenible en el temps sense unió fiscal, i no pot haver-hi unió fiscal que no comporti, tard o d'hora, avançar seriosament cap a un govern federal. Això ho hem confirmat ara amb la crisi, tot i que alguns ja ho van començar a dir quan es va decidir crear la moneda única el 1992. Una unió monetària sense unió fiscal pot funcionar bé en temps de bonança, però no en temps de crisi. Perquè tot allò que cal fer en temps de crisi, que és tenir una capacitat fiscal per compensar els xocs asimètrics de les diferents zones de l'àrea monetària, compensar les diferències de competitivitat, etc., tot allò que cal fer només es pot fer des d'un govern federal. I crec que el concepte d'uns Estats Units d'Europa és un bon marc en base al qual pensar sobre l'Europa federal.

Avui, en ple segle XXI, estem presenciant, encara que no ens n'adonen, el declivi de l'Estat-nació perquè tenim tendència a pensar en estats, fronteres i constitucions inamovibles com si hi haguessin estat sempre, i no és així. La pau de Westfalia (1648), fa tres segles i mig, marca el naixement de l'estat modern, Estat-nació sobirà i la primera gran reorganització d'Europa, perquè no oblidem que Europa és més vella que els estats nació. Però els temps estan canviant, perquè els mateixos avenços tecnològics que fa tres-cents cinquanta anys van propiciar el naixement de l'estat-nació avui estan provocant la seva feblesa per no dir la seva mort. La seva incapacitat per construir polítiques comunes i els seus encara somnis de sobirania absoluta és el que acabarà amb la seva existència. I per tant cal pensar en conceptes com la governança multinivell i sobirania compartida.

Què pot aportar Catalunya a aquesta Unió Europea? Si pensem en el que hem fet durant aquests vint-i-cinc anys, hi ha una frase que ho resumeix: «Les realitats com Catalunya han estat un factor clau de la integració Europea», perquè per a nosaltres, les fronteres, els obstacles i les divisions són un factor de constricció, no marquen la nostra identitat. La ciutat de Barcelona, el Port de Barcelona o l'Aeroport de Barcelona tenen ple sentit, i adquireixen la seva plena dimensió si els treballem i els situem en una dimensió euromediterrània. Per créixer més, l'Aeroport de Barcelona ha de ser el gran aeroport del sud d'Europa, el gran aeroport de la Mediterrània.

Per tant, nosaltres, a partir de la constatació que necessitem integrar-nos econòmicament en aquest espai europeu, hem de contribuir a consolidar-lo, a perfeccionar-lo. És cert que ara plantegem un joc en un terreny diferent, però quan vam crear l'Assemblea de Regions d'Europa, quan vam crear els quatre motors per a Europa, l'Euroregió, la Comunitat de Treball dels Pirineus, el que vam expressar i el que s'expressa en el treball quotidià que fan aquestes organitzacions és el compromís de Catalunya d'afavorir que la integració europea, que és un marc teòric amb uns tractats, sigui una realitat; i que els nostres estudiants, les nostres empreses, els nostres científics, els nostres creadors culturals puguin treballar quotidianament amb els seus veïns d'altres països, amb els països veïns i amb els països més allunyats. Quan fem això donem oportunitats al nostre país. Però quan fem això, i ho hem de tenir clar per ser reivindicatius, estem contribuint a construir una unitat europea certa i vertadera. Per tant, hem d'afrontar la realitat sense cap mena de complexos.

La proposta d'Euroregió de Pasqual Maragall pretenia trencar amb les inèrcies centralistes, coordinant entre els territoris de l'antiga Corona d'Aragó una voluntat compartida d'avançar cap al desenvolupament federal de la Constitució. Amb aquesta intenció es van reunir el 9 de setembre de 2002 a Barcelona els representants dels partits socialistes de cada una de les quatre comunitats per definir estratègies sectorials conjuntes en matèria d'aigua, transport, ports i aeroports. Les regions franceses de Llenguadoc-Rosselló i Migdia-Pirineus també entraven en les perspectives d'una gestió conjunta dels recursos i de formulació de polítiques comunes en matèria d'ordenació i planificació territorial.

En aquest sentit, la proposta d'Euroregió és hereva de la xarxa de ciutats C-6 creada els anys vuitanta i formada per Palma, València, Barcelona, Saragossa, Montpeller i Tolosa.

Però no només les euroregions son un element determinant de la nova construcció europea, també les macroregions son agrupacions territorials europees a tenir en compte. I així la Fondation Notre Europe fa esment d'elles:

Les grandes évolutions sociales, écologiques et économiques ne connaissent pas de frontières. Elles concernent des espaces culturels, économiques et sociaux mouvants. Pour relever ces nouveaux défis, l'approche macrorégionale proposée par l'Union européenne veut aider de larges territoires transfrontaliers sans limites politiques et administratives définies à faire face à des enjeux et opportunités communs. Il n'y a pas de définition standard de la macrorégion, mais quatre critères essentiels caractérisent cette approche: l'existence et l'expression d'intérêts communs ; une identité commune; une méthode de coopération commune et un engagement de l'UE.

I l'exemple és la macroregió dels Alps.

CONCLUSIÓ: Només per acabar resumir les idees clau que acabo de formular, Catalunya està en procés de redefinir-se, es important per als catalans la relació amb Europa, sempre ha estat així i les noves formes de agrupació territorial multinivell, com la nostra euroregió, que va més enllà dels tradicionals d'Estat-nació, sempre han estat una aposta de futur i útils per a la construcció d'una Europa Federal.

Barcelona 23 de Octubre de 2015